Eduskunta Sivistysvaliokunta

Tarja Leblay
opetusneuvos
Opetushallitus

HE 42/2024 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi julkisyhteisöjen henkilöstöltä vaadittavasta kielitaidosta annetun lain 12 §:n muuttamisesta

Opetushallitus esittää pyynnöstä lisäselvityksenä 14.5.2024 sivistysvaliokunnan kuulemistilaisuudessa esitettyyn seuraavaa:

Valtionhallinnon kielitutkintojärjestelmän sisällöllinen uudistaminen

Kielitutkintojärjestelmää koskevat uudistetut säädökset astuivat voimaan vuoden 2004 alusta. Tällöin otettiin käyttöön nykyinen rakenteellisesti ja sisällöllisesti uudistettu valtionhallinnon kielitutkintojärjestelmä. Erinomaisen taidon tutkintoja ottavat vastaan suomen ja ruotsin kielen kielitutkintolautakunnat. Lautakuntapohjaisen rakenteen vuoksi tutkintoja voidaan ottaa vastaan kuukausittain vain rajallinen määrä (10 suorittajaa/kieli/tutkintotilaisuus). Suorittajamäärien kasvattaminen nykyisen toimintamallin puitteissa ei ole mahdollista. Jos näin kuitenkin päätettäisiin tehdä, kasvavaa suorittajamäärää ei pystyttäisi palvelemaan ja palvelu ruuhkautuisi. Suorittajamäärän kasvattaminen on mahdollista, mutta se edellyttää merkittävää säädösten muuttamista ja sitä myöden palveluprosessin ml. ict-palvelujen kehittämistyötä ja tähän erillisiä resursseja.

Alla tilastotietoa erinomaisen taidon vuosittaisista tutkintomääristä kielittäin:

Vuosi	Suomi	Ruotsi
2020	84	36
2021	167	27
2022	131	40
2023	112	23

Yleisten kielitutkintojen (YKI) ruuhkautuminen

Yleisten kielitutkintojen ilmoittautumisajan alkaessa erityisesti suomen kielen keskitason testeihin ilmoittautuminen on ruuhkautunut säännönmukaisesti. Keskitason todistusta käytetään pääasiallisesti Suomen kansalaisuuden hakemiseen edellytettävän kielitaidon osoittamiseen. Tutkintoja järjestävissä oppilaitoksissa ei ole mahdollista tarjota niin paljon suorituspaikkoja kuin on kansalaisuuden hakijoita. Jos maksuton suorittaminen mahdollistettaisiin YKI-järjestelmässä, riskinä on se, että testiin tulijat ilmoittautuisivat keskitason sijaan maksutta ylimmälle tasolle, vaikka vain hyvin harvan kansalaisuuden hakijan kielitaito on ylimmällä tasolla. Opetushallitus toteaa hallituksen esityksessä esitetyn mukaisesti, että yleisten kielitutkintojen ylimmän tason jättäminen pois maksuttomuuden piiristä on tarkoituksenmukaista.

Maksuttoman suoritusoikeuden tarkastaminen ja ulkomaiset tutkinnot

Resurssien kustannustehokkaan käytön ja suorittajien yhdenvertaisen kohtelun vuoksi oikeus maksuttomuuteen tulee olla todennettavissa joko Opetushallituksen hallinnoimasta Koski-

palvelusta tai asiakirjasta, joka osoittaa virkakelpoisuuden. Suorittajat eivät ole keskenään yhdenvertaisessa asemassa, jos tutkinnon ilmoittautumisia käsittelevä Opetushallituksen virkamies arvioi manuaalisten prosessien kautta tapauskohtaisesti ulkomaisen tutkinnon antamaa oikeutta maksuttomaan erinomaisen taidon tutkintoon ulkomaisten todistusten tai henkilön omasanaisen selvityksen perusteella, kun taas Suomessa suoritettujen tutkintojen osalta oikeus maksuttomuuteen todennetaan järjestelmistä. Opetushallitus painottaa, että poikkeuksena ulkomailla suoritettujen tutkintojen suhteen tulisi olla Suomen kansalaisten ulkomaisissa korkeakouluissa suorittamat korkeakoulututkinnot, jotka tulisi hyväksyä maksuttoman suoritusoikeuden perusteeksi.

Maksuton suoritusoikeus vain korkeakoulututkinnon suorittaneille

Opetushallitus esittää edelleen, että maksuton suoritusoikeus rajattaisiin ainoastaan korkeakoulututkinnon suorittaneisiin. Ehdotuksen tarkoituksena on edistää hallituksen esityksessä esitetyn mukaisesti erityisesti ruotsin kielellä koulusivistyksensä saaneiden henkilöiden hakeutumista valtionhallinnon työtehtäviin, joissa säädettynä kelpoisuusvaatimuksena on korkeakoulututkinto. Ruotsin kielen aseman heikentyminen valtionhallinnossa on mainittu muun muassa kansalliskielistrategiassa ja Opetushallituksen näkemyksen mukaan olisi tärkeää huolehtia siitä, että varsinkin edellä mainitulle kohderyhmälle tarkoitettu maksuton suoritusoikeus olisi todellisuudessa mahdollinen toteuttaa nykyisin käytössä olevassa tutkintojärjestelmässä. Jos Valtiohallinnon kielitutkintojen ilmoittautumisjärjestelmä ruuhkautuu liiallisen suorittajamäärän vuoksi yleisten kielitutkintojen suomen kielen keskitason tapaan, tutkintojärjestelmä ei pysty takaamaan sitä, että järjestelmän kapasiteetti riittää vastaamaan kasvanutta kysyntää.

Hallituksen esityksen sivulla 14 perustellaan sitä, miksi ehdotettua maksuttomuutta ei ole rajattu ainoastaan korkeakoulututkinnon suorittaneisiin sillä, että erinomaista kielitaitoa voidaan edellyttää myös joissain sellaisissa viroissa, joihin säädettynä kelpoisuusvaatimuksena ei ole korkeakoulututkinto. On kuitenkin syytä huomioida, että pääsääntöisesti erinomaisen kielitaidon vaatimus liittyy virkoihin, joissa on säädettynä kelpoisuusvaatimuksena korkeakoulututkinto ja siten muut tapaukset edustavat Opetushallituksen käsityksen mukaan poikkeuksia perussäännöstä. Pohdittavaksi jää, olisiko nämä poikkeustapaukset mahdollista huomioida säädösten muotoilussa samalla, kun säädettäisiin maksuttomasta suoritusoikeudesta korkeakoulututkinnon suorittaneille.

Aikataulu ja korkeakoulujen osallistaminen

Maksuttoman suoritusoikeuden käyttöönottaminen jopa edellisessä kappaleessa ehdotetun mukaisessa rajatussa muodossa (korkeakoulututkinnon suorittaneet) edellyttää järjestelmän kehittämistä ja riittävää resurssointia. Myös järjestelmään tehtävien muutosten edellyttämä aika on huomioitava, ja siksi lain tulisi astua voimaan aikaisintaan vuoden 2025 alusta alkaen. Opetushallitus suosittaa lisäksi, että samanaikaisesti maksuttoman suorittamisen käyttöönoton kanssa käynnistettäisiin neuvottelut korkeakoulujen suuntaan siitä, miten erinomaisen kielitaidon voisi osoittaa osana korkeakouluopintoja.